

STÁT N Í O K R E S N Í A R C H I V C H E B

Název archivní pomůcky: **Evangelický farní úřad Hranice**

Časové rozmezí: **(1627) 1650 – 1940**

Druh archivní pomůcky: **inventář**

Číslo listu JAF: **323**

Evidenční číslo pomůcky: **1432**

Zpracoval: **Karel Halla**

Místo: **Cheb**

Rok: **2005**

OBSAH

Úvod.....	3 - 8
I. Vývoj původce fondu.....	3 - 6
II. Vývoj a dějiny fondu.....	6
III. Archivní charakteristika fondu.....	6 - 7
IV. Stručný rozbor obsahu fondu.....	8
V. Záznam o uspořádání fondu a vyhotovení pomůcky.....	8
Příloha č. 1: Seznam použitých pramenů a literatury.....	9
Inventární seznam.....	10 - 12
Tiráž.....	13

ÚVOD

I. Vývoj původce fondu

Hranice jsou nejzápadnějším městem České republiky, leží asi 8 km severně od Aše. Až do pozdního středověku byla tato nejzápadnější enkláva přiřazena k tzv. Regnitzlandu a spadala tak pod jurisdikci bamberského biskupa. Jediným svatostánkem v této oblasti byl kostel sv. Lorenze v Hofu (první zmínka 1214). Z Hofu byly pak zakládány filiální kaple a kostely. Tak byly založeny filiálky Schwarzenbach a Regnitzlosau. Ze Schwarzenbachu pak kaple v Pilgramsreuthu a Rehau a z Regnitzlosau pak dceřinné kaple v Possecku a Hranicích.

První ověřená zmínka o obci Hranice pochází z 15. června 1413.¹ Kaple sv. Martina v Hranicích se objevuje až roku 1432, kdy musela být opětovně vysvěcena bamberským světicím biskupem Gerhardem ze Salomy, protože došlo k jejímu znesvěcení husitskými kacíři. Tehdy Hranice ještě nebyly samostatnou farností, k tomu došlo až po roce 1502. Z Regnitzlosau sem docházel pomocný duchovní, jak o tom svědčí lenní soupis kostela sv. Lorenze v Hofu z roku 1440.²

Ve 20. letech 16. století se na Ašsku začíná šířit díky zedtwitzovské vrchnosti učení Martina Luthera. Hranická farnost spolu s obcemi Pastviny, Studánka a Trojmezí přestoupila k protestantské církvi patrně někdy na začátku 30. let. O vývoji farnosti v průběhu 16. století mnoho informací neexistuje. Pouze z roku 1585 se dochoval hranický kostelní účet, tedy jakási roční uzávěrka, která obsahuje především salární záznamy. Složením účtů byli pověřeni Nikol Rosbach a Konrad Schindler. Přisedícími byli hranický rychtář a učitel.³

Po nástupu Habsburků na český trůn byla v rámci rekatolizačních snah vystavena náboženská práva Zedtwitzů mnohým útokům. Na počátku 17. století dostala reformační komise v Čechách za úkol převzít na Ašsku správu nad evangelickými

¹Alberti, K., Beiträge zur Geschichte der Stadt Asch und des Ascher Bezirkes(dále Beiträge), Bd.1, Asch 1938, str. 146. Konrad von Neuberg a synové prodávají své statky v Roßbachu Heinrichovi von Zedtwitz.

²Historischer Verein für Oberfranken e.V., Sammelbuch 1861, str. 38.

³Alberti, K., Beiträge, Bd. 1, str. 241-244.

kostely. Dopisem ze dne 25. září 1623 byl evangelickým kněžím nařízen přestup na katolickou víru. Neučiní-li tak, musí během šesti neděl opustit zemi. Proti rekatolizaci svého panství se stavěl především majitel ašského údělu Johann Heinrich von Zedtwitz, který byl 28. září 1628 předvolán před reformační komisí, která zasedala v Chebu. Měl přejít na katolickou víru, nebo prodat své statky a odstěhovat se ze země. Celý spor se přenesl do rukou zedtwitzovských přímluvců, kterými byli saský kurfiřt a markrabě braniborský. Oba intervenovali přímo u císaře.

Evangelické bohoslužby však na podzim roku 1628 nesměly být dále slouženy. Do Aše byl roku 1629 povolán katolický kněz Kaspar Degenmeyer, který v Aši setrval až do roku 1631. Hranický kostel byl uzavřen a obyvatelé navštěvovali evangelické bohoslužby za hranicemi panství v nedalekém Sasku. Nechávali se tam i křtít a uzavírali tam i sňatky. Hranický evangelický kostel byl znovu otevřen až rok po podpisu Vestfálského míru. 14. dubna 1649 byl na místo evangelického kněze v Hranicích dosazen Adam Eberl. Dokladem plné obnovy evangelického církevního života je i dochovaný archivní materiál z roku 1650.⁴ Někdy kolem roku 1696 dochází k rozsáhlejší práci na věži kostela.⁵ Roku 1700 byl v Hranicích zaveden nový gregoriánský kalendář. 29. 10. 1702 projížděl Hranicemi císař Josef I. se svou chotí Wilhelminou Amalií von Rein a poobědval na hranické faře.

24. dubna 1719 byla započata přestavba hranického kostela. Přestavba se prováděla ve východní části lodi v místech kněžiště. Bohoslužby byly přeloženy po dobu trvání oprav do nedaleké dřevěné stodoly, která byla pro tyto účely zvlášť vysvěcena. Již 15. října pokročila stavba natolik, že renovovaný kostel mohl být vysvěcen. 16. 2. 1722 byl na věž kostela vytažen nový velký zvon. Následující rok byl zakoupen ještě jeden menší zvon. Z roku 1749 pochází barokní oltář místního řezbáře a truhláře Johanna Simona Zeitlera z nedaleké Doubravy.

Velmi cenným pramenem k poznání každodennosti na hranické evangelické faře je monografie ThDr. Gottloba Traugotta Albertiho, který na hranické faře žil se svou rodinou (jeho otec tam v letech 1833-1854 zastával úřad faráře).⁶

⁴SOKA Cheb, Evangelický farní úřad Hranice, inv. č. 15, 16.

⁵Alberti, K., Beiträge, Bd.2, str. 144.

⁶Alberti, T.G., Aus meinem Leben, Asch 1924, str. 6an.

V letech 1856-1860 došlo k instalaci nových varhan Karlem Eduardem Schubertem podle systému „Silbermann“. První světová válka se života náboženské obce dotkla výrazným způsobem. Na bojištích padlo mnoho aktivních členů církve a konzistoře. 12. prosince 1916 byly z věže kostela sejmuty 2 zvony a poskytnuty přes odpor hranických k válečným účelům. Konec 1. světové války roku 1918 a vznik čsl. republiky vnímalo obyvatelstvo pohraničních oblastí jako státní převrat. Neúspěšná jednání o odstoupení Sudet ve prospěch Německa pak vedlo k národnostním nepokojům. Musela zasáhnout i čsl. armáda.

K rozsáhlejším úpravám kostela sv. Martina došlo ještě roku 1923. Konzistoř se usnesla, že je nutno zbavit se postupující plísně v kostele. Došlo k odizolování celé stavby a ošetření všech dřevěných součástí mobiliáře.

K farnímu úřadu Hranice byly již od středověku přifařeny obce Pastviny a Trojmezí. Roku 1850 žilo v Hranicích, Pastvinách a Trojmezí celkem 4418 farníků. Roku 1869 ve stejných obcích stálo 644 domů s 5451 obyvateli, 1930 to bylo 1025 domů a 6049 obyvatel.

Vedle evangelických farních úřadů stály ještě tzv. konzistoře (na základě církevního nařízení z roku 1866) v čele s kurátorem.

Na základě dochovaného materiálu a zmínek v literatuře se podařilo vytvořit takřka souvislou řadu místních pastorů:

Mathias Kraus	1576 – 1580
Jakob Uebel	1580 – 1616
Johann Graf (Greff)	1616 – 1629
fara neobsazena	1629 – 1649
Adam Eberl	1649 – 1660
Johann H. Martius	1660 – 1685
Wilhelm Steinel (adjunkt)	1696 – 1724
Niklas Jobst	1724 – 1731
Friedrich W. Mitlacher	1731 – 1759
Anton Johann Martius	1759 – 1787
Gottlob Christian Brandstetter	1787 – 1806
Michael Johann Putz	1806 – 1829
Wilhelm G. T. Martius	1829 – 1832
Christian J. Künzel	1832 – 1833

Karl Heinrich Alberti	1833 – 1854
Eduard Just	1854 – 1873
Rudolf Marolly	1873 – 1878
Josef Prummer	1878 – 1907
Georg Held	1907 – 1915
Jakob Kettenbach	1915 – 1920
Reingulf Siegmund	1920

Evangelický farní úřad v Hranicích fungoval až do roku 1945. Po vyhnání německého obyvatelstva se Sudet se jeho nástupcem stala Církev českobratrské evangelické v Aši.

II. Vývoj a dějiny fondu

Fond evangelického farního úřadu v Hranicích byl uložen do začátku 50. let na faře v Hranicích. Několik let však fara nebyla obsazena a došlo tak k částečnému rozebrání archivního materiálu. Někdy v 60. letech byl archiv přestěhován na evangelickou faru do Aše, odkud se jeho drobné části dostaly do SOkA Cheb. K oficiálnímu převzetí do péče SOkA Cheb došlo 3. 11. 1993, č. př. 1238. Fond je uzavřený. Následovníkem Evangelického farního úřadu je Farní úřad Českobratrské církve evangelické v Aši. V současné době se jedná o delimitaci části fondu uložené na Farním úřadu Českobratrské církve evangelické v Aši. Originály matrik jsou uloženy na Městském úřadu v Aši a ve Sbírce západočeských matrik ve Státním oblastním archivu Plzeň.

III. Archivní charakteristika fondu

Časové rozsah fondu je (1627)1650-1940. Nejstarší písemnost pochází z roku 1650. Jedná se o zápis ze schůzky církevních otců hranické fary. Na tomto setkání se projednával dluh hranické farnosti vůči kostelu z Adorfu z roku 1627. Fond je torzovitý a fyzický stav fondu nejeví známky poškození. Fond je zařazen do II. kategorie.

Pořádání fondů evangelických far u nás doposud nebylo metodicky upraveno. Žádný původní registraturní plán se nedochoval. V Bavorsku byla roku 1862 vydána nová příručka pro protestantské úřady, která upravovala i spisovou službu. Právě tato příručka se stala jakýmsi návodem pro vytvoření umělého pořadacího schématu. Autor pomůcky konzultoval celou problematiku s Evangelickým církevním archivem v Norimberku a vytvořil pro účely pořádání tohoto fondu umělé pořadací schéma.

I. Spisový materiál

I.1 Spisy

1. Náboženská výuka
 - 1.1 Katechizace v kostelech a školách

2. Křest a konfirmace
 - 2.1 Křty v kostele a v domácnosti
 - 2.2 Konfirmační termíny a vyučování
3. Proklamace a kopulace
 - 3.1 Světské svatební konsensy a proklamační lístky
4. Záležitosti sňatků
5. Pohřební slavnosti
 - 5.1 Ustanovení a konání církevní slavnosti
6. Farní fassé
 - 6.1 Farní příjmy a práva
7. Stavební záležitosti a údržba církevního majetku
8. Kolekta
9. Miscellanea

Toto pořadací schéma vychází z dochovaného materiálu a musí být nutně rozšířeno v případě kompletnosti dochovaného materiálu. Stejně schéma lze použít i pro knihy. V průběhu pořádání fondu nebyly žádné písemnosti určeny k vnitřní skartaci.

Při pořádání byly nalezeny spisy 2 jiných původců a z fondu vyčleněny. Jedná se o následující písemnosti:

Fond č. 321 Farní úřad Hranice, 0,12 bm (1 karton)

Jedná se o písemnosti katolického farního úřadu v Hranicích z let 1903- 1935.

Dále byl nalezen památník hranického občana Otty Fäckela. V letech 1927-1929 sloužil u dělostřeleckého pluku u 102. baterie u posádkového velitelství v Rokycanech. Tento památník byl do evangelického farního úřadu Hranice pravděpodobně přidán až někdy po konci 2. světové války. Památník bude z fondu č. 323 vyjmut a bude z něj utvořen nový osobní fond.

IV. Stručný rozbor obsahu fondu

Většina materiálu je psána německy. Okrajově se vyskytuje i český jazyk a to pouze na razítkách z Okresní správy politické v Aši.

Evangelické farní úřady a děkanáty představují na našem území po bitvě na Bílé hoře velkou vzácnost. Hranická evangelická fara je o to zajímavější, že se ve značně torzovitém spisovém materiálu dochovaly písemnosti již od roku 1650, které mapují hospodaření evangelické náboženské obce. Důležitým aspektem je také působení hranických farářů v oblasti školství a katechizace. Vzhledem ke značné torzovitosti fondu je třeba konfrontace s písemnostmi uchovanými v archivu Farního úřadu Církve československé evangelické v Aši.

V. Záznam o uspořádání a vyhotovení pomůcky

Fond uspořádal a pomůcku sestavil Karel Halla v roce 2004 ve Státním okresním archivu v Chebu.

Příloha č. 1: Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny:

SOKA Cheb, Evangelický farní úřad Hranice, f.č.323
Historischer Verein für Oberfranken e.V., Sammelbuch 1861

Literatura:

Alberti, T.G., Aus meinem Leben, Asch 1924

Alberti, K., Beiträge zur Geschichte der Stadt Asch und des Ascher Bezirkes(dále
Beiträge), Bd.1, Asch 1938

Sochr Jiří: Pořádání a inventarizace římskokatolických farních archivů, Archivní
časopis 1962/1, str. 19 - 29

Spáčil Vladimír: K otázce pořádání a inventarizace římskokatolických farních archivů
z oblasti olomoucké arcidiecéze, Archivní časopis 1963/1, s. 76 - 81

Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850-1970, Praha 1978

INVENTÁRNÍ SEZNAM

Inv. č.	Obsah	Čas. rozsah	Ev. j.
I. Spisový materiál			
I.1 Spisy			
1. Náboženská výuka			
1.1 Katechizace v kostelech a školách			
1	Seznam katechumenů náboženské obce Hranice	1834 – 1853	1
2. Křest a konfirmace			
2.1 Křty v kostele a v domácnosti			
2	Ohlášení křtu	1894 – 1897	1
2.2 Konfirmační termíny a vyučování			
3	Zkušební texty školních dětí v obci Pastviny	1813 – 1854	1
4	Seznam konfirmandů s hodnocením při vyučování	1833 – 1838	1
5	Seznam konfirmandů	1860 – 1870	1

Inv. č.	Obsah	Čas. rozsah	Ev. j.
3. Proklamace a kopulace			
3.1 Světské svatební konsensy a proklamační lístky			
6	Vrchnostenské svolení ke sňatku poddaným	1824 – 1841	1
7	Otcovské svolení ke sňatku	1876 – 1913	1
8	Úřední svolení k sňatku	1859 – 1930	1
9	Ohlášky	1824 – 1913	1
4. Záležitosti sňatků			
10	Vysvědčení o schopnosti k uzavření sňatku	1912	1
11	Zplnoletnění za účelem sňatku	1876	1
12	Rodné listy a osvědčení o křtu	1837 – 1907	1
13	Svatební protokol Hermann Zapf – Anna Pompl	1915	1
5. Pohřební slavnosti			
5.1 Ustanovení a konání církevní slavnosti			
14	Ohledací lístky	1806 – 1940	1

Inv. č.	Obsah	Čas. rozsah	Ev. j.
6. Farní fassé			
6.1 Farní příjmy a práva			
15	Příjmy a výdaje kostela v Hranicích	1650	1
16	Protokol o splacení dluhů z roku 1627 vůči kostelu v Adorfu	1650	1
17	Příjmy z ofěry a kostelního zvonečku	1759 – 1799	1
7. Stavební záležitosti a údržba církevního majetku			
18	Výdaje na údržbu kostela a farních statků	1704 – 1937	1
8. Kolekta			
19	Seznam dobrovolných darů pro chudé děti	1898	1
9. Miscellanea			
20	Oznámení z kazatelny	1841	1
21	Návrhy jednacího řádu evangelické generální synody Korespondence presbytéria	1884 – 1937	1

Název archivní pomůcky: Evangelický farní úřad Hranice

Časové rozmezí: (1627)1650 – 1940

Počet evidenčních jednotek: 1
Z toho : kartony 1

Počet inventárních jednotek: 21

Rozsah fondu v bm: 0,12

Stav ke dni: 12. 9. 2005

Fond zpracoval: Karel Halla

Pomůcku sestavil: Karel Halla

Počet stran: 13

Počet výtisků: 5

Pomůcku schválil: PhDr. Jaromír Boháč
dne 12. 9. 2005 – č.j. SOAP/02 - 587/05-14